

Бамбай булчирхайн эмгэгийн тархалтын судалгааны үр дүн

Цэгмэд С.¹, Норолхоосүрэн Б.², Отгонбаяр С.³, Цэенцогзол Д.¹, Лхагважав Л.¹, Буянзаяа П.¹, Энхтуяа Н.¹, Ананд У.¹, Болормаа Н.¹, Нарантуяа Д.¹, Өнөрсайхан С.¹

¹Нийгмийн эрүүл мэндийн үндэсний төв

²Эрүүл мэндийн хөгжлийн төв

³Улсын нэгдүгээр төв эмнэлэг

E-mail: unursaikhan_suren@yahoo.com

Abstract

Study results of the prevalence for thyroid disorders

Tsegmed S.¹, Norolkhoosuren B.², Otgonbayar S.³, Tsientcogzol D.¹, Lkhagvajav B.¹, Buanzaya B.¹, Enkhtuya N.¹, Anand U.¹, Bolormaa N.¹, Narantuya D.¹, Unursaikhan S.¹

¹National center for Public health

²Center for Health Development

³Central first hospital

E-mail: unursaikhan_suren@yahoo.com

Introduction

Among the endocrine, nutritional, and metabolic disease and thyroid disorders occupy a significant place. According to the World Health Organization, 8-18% of the world's population suffer from thyroid disorders. In our country, no research on the prevalence of the disorders has been conducted before, and this research methodology was discussed by the Scientific committee of the National Center for Public Health and was approved by resolution No.156 of the Ethics Committee of the Ministry of Health on 2020.

Materials and Methods

In order to determine the prevalence of thyroid disease in the country, we collected the actual number of thyroid disorders registered in 9 districts of the capital city and 330 soums of 21 aimags for a total of 10 years from 2011 to 2020. The prevalence of thyroid disorders was mapped using Arc view and GIS software.

Results

Endocrine, nutritional and metabolic disease account for 2.3% of all outpatient cases. Endocrine, nutritional, and metabolic disease accounted for an average of 168.3 per 10000 population over the past 10 years, and thyroid disorders accounted for 45 or 26.7% of endocrine, nutritional, and metabolic diseases. Thyroid disorders are highest in people aged 40-49 years.

Thyroid toxicity is the most common type of thyroid disease in Mongolia, accounting for 56.2%, with an average of 17.2 per 10000 population in 2011-2020. However, iodine deficiency-related thyroid disease accounts for 5.5% of all thyroid disorders, with an average of 2.5 per 10000 population in 2011-2020. In 2011, it decreased by 2.2 per 10000 population, and by 2020, it decreased by 0.2 per thousand to 2.0, but in the last 5 years, it has increased by an average of 2.4 per 10,000 population, and in the last 5 years it has increased by 0.2 per thousand, or 2.6 per 10,000 population. Morbidity is high in the Khangai and Central regions.

Key words: Thyroid disorders, Iodine deficiency, Toxicity, Prevalence, Region, Age

Pp. 15-23, Tables 8, Figures 4, References 16

Үндэслэл

ДЭМБ-ын мэдээгээр дэлхийн хүн амын 8-18% нь буюу 1,5 тэрбум хүн бамбай булчирхайн эмгэгтэй байгаа бөгөөд дотоод шүүрлийн булчирхайн өвчлөлийн дотроос бамбай булчирхайн эмгэг чихрийн шижингийн дараа 2-р байранд орж, хорт хавдрын нийт өвчлөлийн дотор бамбай булчирхайн хорт хавдар 1.47%-ийг эзэлж, дотоод шүүрлийн тогтолцооны хорт хавдрын дотор нилээд тархсан байдалтай байна [1]. Манай улсын Хавдар судлалын үндэсний төвд 2004-2008 онуудад нийт 130 гаруй өвчтөнд бамбай булчирхайн хорт хавдрын тохиолдол бүртгэгдэж эмчилгээ хийгдсэн байна [2, 3].

Бамбай булчирхайн хордлогот томролт (тиреотоксикоз) өвчний үедилрэх хүндрэлүүдийн дотор хүнд бөгөөд элбэг тохиолддог нь зүрх судсанд гарах эмгэг өөрчлөлт юм. Уг өвчний улмаас катехоламинд зүрхний булчингийн мэдрэг чанар хэт ихдэхийн зэрэгцээ бамбай булчирхайн дааврын (тиреооксин) шууд нөлөөгөөр зүрхний булчинд хүчилтөрөгчийн хүрэлцээ хомсдон бодисын солилцоо дутагдаж, зүрхний агшилтын хэм алдагдах, зүрх судасны үйл ажиллагааны дутагдлын шинжүүд илэрнэ. Зүрхэнд үүссэн өвчний хүндрэл нь үндсэндээ өвчний явцад нөлөөлж, өвчтөний нас барах гол шалтгаан болдог. Дотоод шүүрлийн эмгэгийн 2 дах шалтгаан нь бамбай булчирхайн эмгэгүүд болдог. 2015 онд Монгол эмэгтэйчүүдийн дунд гипотиреозын 589, гипертиреозын 4960 тохиолдол тус тус бүртгэгджээ [4].

Бамбай булчирхайн зангилаат эмгэг нь дэлхийн хүн амын дунд өргөн тархсан бамбай булчирхайн эмгэг юм. 2014 онд БНХАУ-д хийгдсэн тархвар зүйн судалгаагаар нийт насанд хүрсэн хүн амын 18-40% бамбай булчирхайн эмгэг тархсан байдгийг тодорхойлжээ [5-7]. Манай орны хувьд уг эмгэгийн тархалтыг судалсан судалгаа урд өмнө хийгдээгүй байсан бөгөөд энэхүү судалгааны аргачлалыг НЭМҮТ-ийн эрдмийн зөвлөлөөр хэлэлцүүлж, ЭМЯ-ны Ёсзүйн хяналтын хорооны 2020 оны 156 тоот тогтоолоор судалгаа хийх ёс зүйн зөвшөөрөл авсан.

Зорилго

Монгол орны хүн амын дундах бамбай булчирхайн эмгэгийн тархалтыг тодорхойлох зорилго дэвшүүлэв.

Материал, арга зүй

Судалгааг дескриптив судалгааны аргаар хийж гүйцэтгэв. Улсын хэмжээнд бамбай булчирхайн эмгэгээр оношилогдсон өвчлөлийн тархалтыг судлахын тулд нийслэлийн 9 дүүрэг, 21 аймгийн 330 сумдын 2011-2020 оны нийт 10 жилд бүртгэгдсэн бамбайн булчирхайн эмгэгийн бодит тоог түүвэрлэн цуглуулав.

Нэмэлтээр доорх эх сурвалжаас бамбайн өвчлөлийн тайланг цуглуулж харьцуулав.

- Монгол улсын үндэсний статистикийн хорооны мэдээллийн сан, статистикийн үзүүлэлтүүд, хүн амын тоо, 2011-2020
- Эрүүл мэндийн үзүүлэлтүүд, 2011-2020
- Бүсийн оношилгоо эмчилгээний төвүүдийн дотоод шүүрлийн кабинетын тайлан, 2011-2020
- Дүүрэг, сумын хүн амын тоо, 2011-2020

330 сум, 9 дүүргийн бамбайн эмгэгийг тухайн орон нутгийн тухайн жилийн 10 000 хүн амд аймаг, сум тус бүрээр, насны ангилал, хүйсээр гаргаж бодов.

Бамбайн эмгэгийн тархалтыг Arc view, GIS программыг ашиглан, газарзүйн зураглалд оруулж гаргав.

Үр дүн

Дотоод шүүрэл, тэжээлийн ба бодисын солилцооны өвчнүүд дотор бамбай булчирхайн эмгэгүүд нь томоохон байрыг эзэлж байна. Нийт амбулаторит бүртгэгдсэн хүн амын өвчлөлийн 2.3%-ийг дотоод шүүрэл, тэжээлийн ба бодисын солилцооны эмгэг эзэлж байна.

Дотоод шүүрэл, тэжээлийн ба бодисын солилцооны эмгэг сүүлийн 10 жилийн дундаж 10000 хүн амд 168.3, бамбай булчирхайн эмгэг 45 буюу дотоод шүүрэл, тэжээлийн ба бодисын солилцооны эмгэгийн 26.7%-ийг эзэлж байна.

Дотоод шүүрэл, тэжээлийн ба бодисын солилцооны эмгэг 2011 онд 10000 хүн амд 86.8, 2020 онд 259.2 болж 3 дахин, 5, 5 жилээр харвал эхний 5 жил 10000 хүн амд дунджаар 115.2, сүүлийн 5 жил 221.4 болж 2 дахин өссөн үзүүлэлттэй байна.

Бамбай булчирхайн эмгэг 2011 онд 10000 хүн амд 22.6, 2020 онд 90.8 болж 4 дахин, 2011-2015 онуудад 10000 хүн амд дунджаар 28.1, 2016-2020 онуудад 61.9 болж 2 дахин өссөн үзүүлэлттэй байна (Зураг 1).

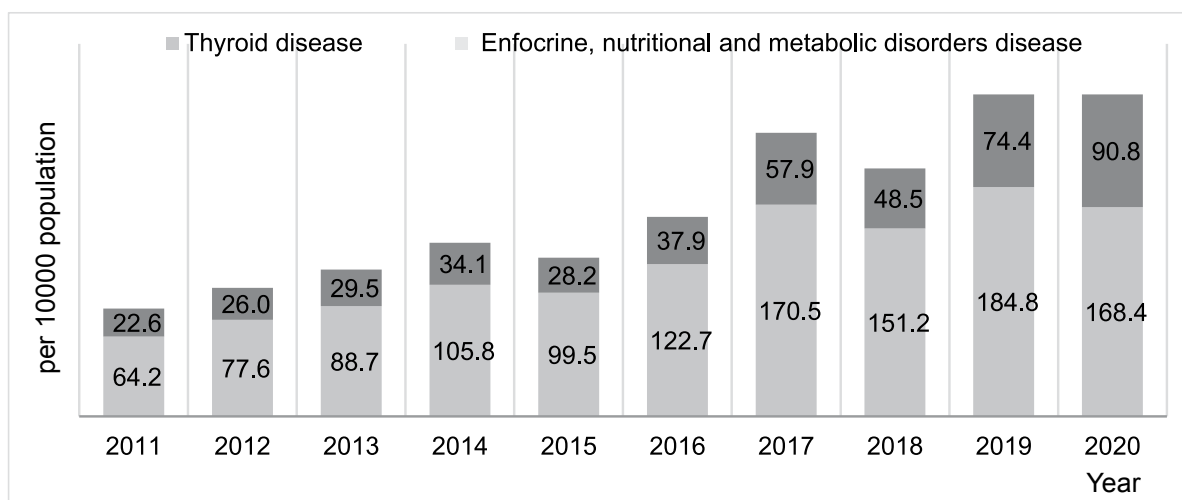

Figure 1. Percentage of thyroid disorders in endocrine, nutritional and metabolic disease, per 10.000 population, 2011-2020

Монгол улсад бамбай булчирхайн эмгэгүүд дотор бамбай булчирхайн хордлого хамгийн түгээмэл буюу 56.2%-ийг эзэлж байгаа бөгөөд 2011-2020 оны дундаж 10000 хүн амд 17.2 гарсан байна. 2011 онд 10000 хүн амд 8.1,

2020 онд 25.1 болж 3 дахин, 5, 5 жилээр харвал 2011-2015 онуудад 10000 хүн амд дунджаар 12.4, 2016-2020 онуудад 21.9 болж 1.8 дахин өссөн үзүүлэлттэй байна (Зураг 2).

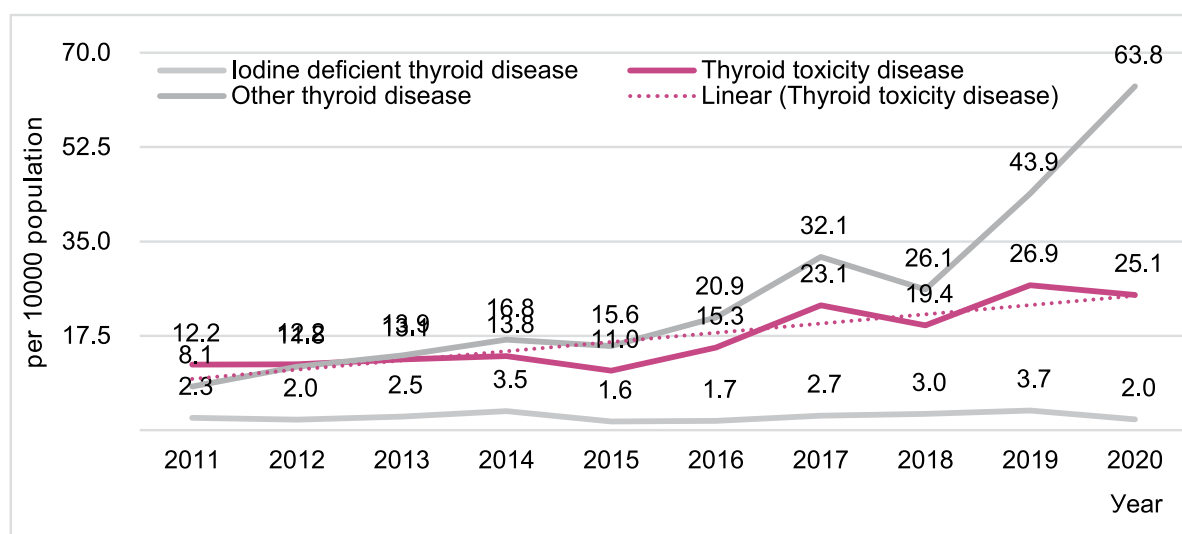

Figure 2. Thyroid disorders, per 10.000 population, 2011-2020

Харин иод хомсдолтой хамааралтай бамбай булчирхайн эмгэг нийт бамбай булчирхайн эмгэгүүд дотор 5.5%-ийг эзэлж байгаа бөгөөд 2011-2020 оны дундаж 10000 хүн амд 2.5 гарсан байна. 2011 онд 10000 хүн амд 2.2, 2020 онд 2.0 болж 0.2 промиллээр буурсан боловч, 5, 5 жилээр харвал 2011-2015 онуудад 10000 хүн амд дунджаар 2.4, 2016-2020 онуудад 2.6 болж 0.2 промиллээр өссөн үзүүлэлттэй байна (Зураг 2).

Харин бамбай булчирхайн бусад өвчлөлүүд нийт бамбай булчирхайн эмгэгүүд дотор 38.3%-ийг эзэлж байгаа бөгөөд 2011-2020 оны дундаж 10000 хүн амд 25.3 гарсан байна. 2011 онд 10000 хүн амд 2.3, 2020 онд 63.8 болж 28 дахин, 2011-2015 онуудад 10000 хүн амд дунджаар 13.2, 2016-2020 онуудад 37.3 болж 2.8 дахин өссөн үзүүлэлттэй байна (Зураг 3).

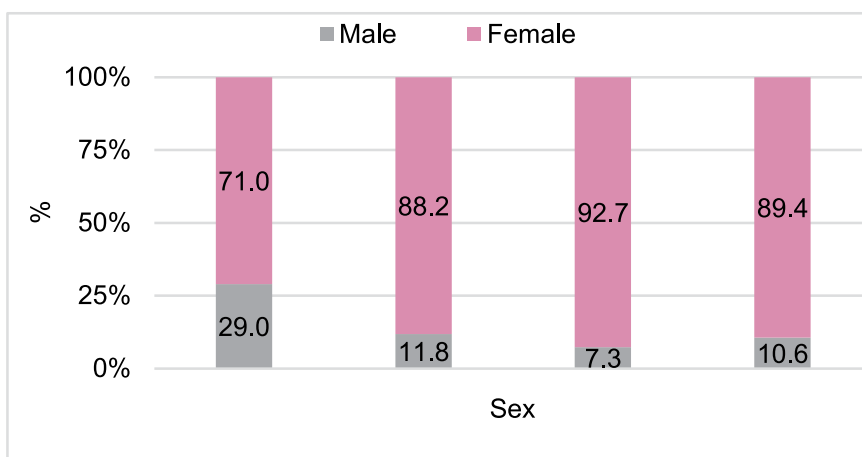

Figure 3. Thyroid disorders, by sex

Нийт бамбай булчирхайн эмгэгээр өвдсөн 10 хүн тутмын 9 нь (89.4%) эмэгтэйчүүд байна. Үүнээс иод хомсдолтой хамааралтай

бамбайн өвчнөөр 3 хүн тутмын 2 (71%), бамбай булчирхайн хордлогоор 10 хүн тутмын 9 нь (92.7%) эмэгтэйчүүд өвдөж байна (Зураг 3).

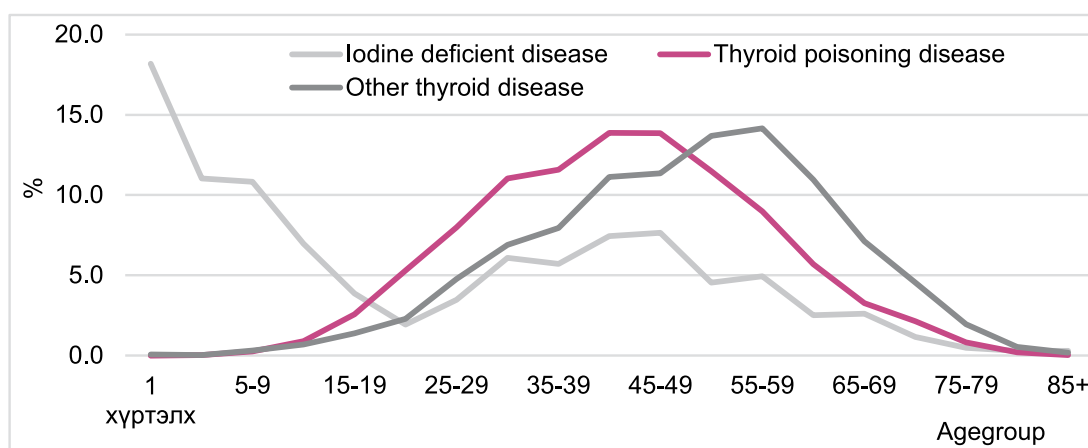

Figure 4. Thyroid disorders, by age group

Бамбай булчирхайн эмгэгийг насны ангилалаар харвал 15 наснаас ихэссээр 40-49 насанд хамгийн өндөр өвчлөл (65.2%) бүртгэгдэж, 50 наснаас буурсан үзүүлэлттэй байна. Үүнээс иод хомсдолтой хамааралтай бамбайн өвчний хувьд 1 хүртэлх насанд хамгийн өндөр бүртгэгдэж байгаа нь анхаарал татаж байна.

Бамбайн булчирхайн эмгэг дотор бамбай булчирхайн бусад эмгэгүүд 50-59 насанд хамгийн өндөр бүртгэгддэг байна (Зураг 4).

Нийт бамбай булчирхайн эмгэгийн хөдлөл зүйг гаргах зорилгоор өвчлөлийг 10000 хүн амд 8-аас бага, 8.1-20, 20.1-ээс их гэсэн 3 ангилалд хуваав. Сүүлийн 10 жилд (2011-2020 он) 10000 хүн амд дунджаар 8-аас бага тохиолдол нийт сумдын 56.1%, 8.1-20 зэрэглэлд 28.8%, 20.1-ээс их тохиолдол 15.2%-ийг эзэлж байна. Нийт бамбай булчирхайн өвчлөл улсын хэмжээнд сүүлийн 10 жилийн (2011-2020 он) дунджаар 10000 хүн амд 20.1-ээс дээш тохиолдол нийт 50 (15.2%) сумдад бүртгэгджээ (Хүснэгт 1).

Table 1. Total thyroid disorders by region, aimag, soum, more than 20.1 cases per 10000 population, 2011-2020

Western region	Khangai region	Central region	Eastern region
Gobi-Altai aimag - Bugat, Chandmani, Esenbulag, Darvi soums Khovd aimag - Jargalant, Uvs aimag – Ulaangom soums Zavkhan aimag - Uliastai, Aldarkhaan, Asgat, Bayantes, Erdenekhairkhan soums Bayan-Ulgii aimag - Olgii, Bugat, Bulgan soums,	Uvurkhangai aimag - Arvaikheer Bayankhongor aimag – Bayankhongor aimag, Ulziit, Bayanbulag, Khureemara, Erdenetsogt, Gurvanbulag, Zag, Bayanlig, Jargalant soums Arkhangai aimag - Erdenebulgan, Tsakhir, Tariat, Chuluut soums Khuvsgul aimag - Murun, Shine-Ider, Alag-Erdene, Tsagaan-Uul, Erdenbulgan soums	Tuv aimag - Zuunmod, Bayandelger soums Selenge aimag - Sukhbaatar soum Umnugovi aimag - Dalanzadgad, Bulgan, Mandal-ovoo, Bayandalai, Noyon, Sevrei, Gurvantes, Manlai, Khurmen soums Dundgovi aimag – Saintsagaan soum Dornogovi aimag - Sainshand, Urgan soums	Sukhbaatar aimag - Baru-un-urt soum Khentii aimag – Umnudelger soum

Тав, таван жилээр харьцуулан харвал 2016-2020 онуудад 2011-2015 оныхоос 1 зэрэглэл 12.5%, 2 дугаар зэрэглэл 0.3%-иар тус тус

буурч, 3 дугаар зэрэглэл 12.7%-иар нэмэгдсэн байна (Хүснэгт 2).

Table 2. Total thyroid disorders, by ranking, per 10.000 population

Ranking	2011-2015 years	2016-2020 years	2011-2020 years
1. >8	66.1% (*n=218)	53.6% (n=177)	56.1% (n=185)
2. 8.1-20.0	25.5% (n=84)	25.2% (n=83)	28.8% (n=95)
3. 20.1<	8.5% (n=28)	21.2% (n=70)	15.2% (n=50)

*n-cases

Бамбай булчирхайн эмгэг 2011-2015 оноос 2016-2020 онд 1 дүгээр зэрэглэлээс (10000 хүн амд дунджаар 8-аас бага) шууд 3 дугаар зэрэглэлд (10000 хүн амд дунджаар 20-иос их) шилжсэн 22 сумдыг онцлон дурьдвал:

- Баруун бүсэд **Завхан аймгийн** Улиастай, Алдархаан, Дөрвөлжин, Завханмандал, Идэр, Отгон, Сонгино, Тэс, Цагаанчулуут, **Баян-Өлгий аймгийн** Толбо -10 сумд
- Хангайн бүсэд **Булган аймгийн** Могод -1 сум
- Төвийн бүсэд **Дорноговь аймгийн** Өргөн, **Өмнөговь аймгийн** Гурвантэс, Манлай, Хүрмэн, Даланжаргалан, Иххэт, **Өмнөговь аймгийн** Ханбогд, Ханхонгор, **Дундговь аймгийн** Говь-угтаал -9 сумд

- Зүүн бүсэд Хэнтий аймгийн Өмнөдэлгэр, Бор-Өндөр – 2 сумд орж байна.

Бамбай булчирхайн эмгэгүүдийг 3 бүлэгт хувааж, хөдлөл зүйг доор харуулав. Үүнд:

Иод хомсдолтой хамааралтай бамбай булчирхайн эмгэгийн хөдлөл зүйг гаргах зорилгоор өвчлөлийг 10000 хүн амд 1-ээс бага, 1.1-2, 2.1-ээс их гэсэн 3 зэрэглэлд ангилав. Сүүлийн 10 жилд (2011-2020 он) 10000 хүн амд 1-ээс бага тохиолдол нийт сумдын 78.5%, 1.1-2 -т 11.2%, 2.1-ээс их тохиолдол 10.3%-ийг эзэлж байна. Иод хомсдолтой хамааралтай бамбай булчирхайн эмгэг улсын хэмжээнд сүүлийн 10 жилийн (2011-2020 он) дунджаар 10000 хүн амд 2.1-ээс дээш тохиолдол нийт 34 (10.3%) сумдад бүртгэгджээ (Хүснэгт 3).

Table 3. Iodine deficiency-related thyroid disorders, more than 2.1 cases per 10000 population by region, aimag, soum, 2011-2020

Western region	Khangai region	Central region	Eastern region
Zavkhan aimag - Urgamal, Tsetsen-uul soums, Gobi-Altai aimag - Darvi, Khovd – Jargalant soums, Uvs aimag - Bokhmoron, Herder, Undurkhangai soums	Uvurkhangai aimag – Arvaikheer soum Bulgan aimag - Bulgan, Bayannuur soums Bayankhongor aimag - Gurvanbulag, Ulziit, Erdenetsogt soums Arkhangai aimag - Erdenebulgan, Khotont soums, Khuvsgul aimag - Murun, Alag-Erdene, Tsagaanuur, Tsagaan-uul soums	Tuv aimag - Bayandelger, Bayanjargalan soums, Selenge aimag - Sukhbaatar soum, Dornogovi aimag - Dalanjargalan, Urgun soums, Darkhan-Uul aimag - Khongor soum, Umnugovi aimag - Bayandalai, Noyon soums, Dundgovi aimag - Bayanjargalan, Deren soums	Sukhbaatar aimag - Baruun-urt, Khalzan soums, Khentii aimag - Murun, Umnudelger, Bor-Undur soums

Тав таван жилээр харьцуулан харвал 2016-2020 онуудад 2011-2015 оныхоос 1 дүгээр зэрэглэл 5.4%-иар буурч, харин 2 дугаар зэрэглэл 4.2%,

3 дугаар зэрэглэл 1.2%-иар тус тус нэмэгдсэн байна (Хүснэгт 4).

Table 4. Thyroid disorders associated with iodine deficiency, by ranking, per 10000 population

Ranking	2011-2015 years	2016-2020 years	2011-2020 years
1. >1	83% (n=274)	77.6% (n=256)	78.5% (n=259)
2. 1.1-2.0	7.3% (n=24)	11.5% (n=38)	11.2% (n=37)
3. 2.1<	9.7% (n=32)	10.9% (n=36)	10.3% (n=34)

*n-cases

Иод хомсдолтой хамааралтай бамбай булчирхайн эмгэг 2011-2015 оноос 2016-2020 онд 1 дүгээр зэрэглэлээс (10000 хүн амд дунджаар 1-ээс бага) шууд 3 дугаар зэрэглэлд (10000 хүн амд дунджаар 2.1-ээс их) шилжсэн 18 сумдыг онцлон дурьдвал:

- Баруун бүс – **Завхан аймгийн** Отгон, Увс аймгийн Бөрмөрөн -2 сумд
- Хангайн бүс – **Булган аймгийн** Булган, Орхон, **Баянхонгор аймгийн** Баянбулаг, **Хөвсгөл аймгийн** Цагааннуур -4 сумд
- Төвийн бүс – **Өмнөговь аймгийн** Сэврэй, Даланзадгад, Булган, Манлай, **Дорноговь аймгийн** Даланжаргалан, **Хөвсгөл, Төв аймгийн** Баянжаргалан, Эрдэнэсант -8 сумд

- Зүүн бүс – **Хэнтий аймгийн** Өмнөдэлгэр, Бор-Өндөр, Баянмөнх, Мөрөн - 4 сумд орж байна.

Бамбай булчирхайн хордлогын хөдлөл зүйг гаргах зорилгоор өвчлөлийг 10000 хүн амд 5-аас бага, 5.1-10, 10.1-ээс их гэсэн 3 зэрэглэлд ангилав. Сүүлийн 10 жилд (2011-2020 он) 10000 хүн амд 5-аас бага тохиолдол нийт сумдын 57%, 5.1-10-т 20.9%, 10.1-ээс их тохиолдол 22.1%-ийг эзэлж байна. Бамбай булчирхайн хордлого улсын хэмжээнд сүүлийн 10 жилийн (2011-2020 он) дунджаар 10000 хүн амд 10.1-ээс дээш тохиолдол нийт 73 (22.1%) сумдад бүртгэгджээ (Хүснэгт 5).

Table 5. Thyroid toxicity, by region, province, soum, more than 10.1 cases per 10000 population, 2011-2020

Western region	Khangai region	Central region	Eastern region
Zavkhan aimag- Urgamal, Tes, Uliastai, Aldarkhaan, Asgat, Bayantes, Ider, Tsagaanchuluut, Shiluustei, Erdenekhairkhan soums Khovd aimag- Jargalant soum, Uvs aimag- Ulaangom soum, Gobi-Altai aimag - Esenbulag, Bugat, Taishir, Tonkhil, Tseel soums, Bayan-Ulgii aimag - Olgii, Bayannuur, Bugat, Bulgan, Tolbo soums,	Uvurkhangai aimag - Arvaikheer, Bayankhongor aimag- Gurvanbulag, Bayanbulag soums Arkhangai aimag - Erdenebulgan, Battengel, Tariat, Bulgan, Ikhtamir, Khashaat, Chuluut soums, Khuvsgul aimag- Murun, Alag-erdene, Tsagaan-uul, Burentogtokh, Galt, Jargalant, Shine-ider Bulgan aimag – Mogod soum, Bayankhongor aimag - Bayankhongor, Baatsagaan, Bayanlig, Bogd, Jargalant, Jinst, Zag soums,	Selenge aimag – Sukhbaatar soum, Umnugovi aimag - Noyon, Bayandalai, Bulgan, Dalainzadgad, Gurvantes, Manlai, Sevrei, Mandal-ovoo, Nomgon, Khankhongor, Khurmen, Tsogtsetsii soums, Tuv aimag - Zuunmod, Sumber, Bayantsogt soums Dornogovi aimag - Sainshand, Mandakh soums, Selenge aimag – Shaamar soum, Dundgovi aimag – Saintsagaan soum	Sukhbaatar aimag- Baru-un-urt soum, Khentii aimag - Umnudelger, Batshireet soums Dornod aimag- Kherlen soum

Тав таван жилээр харьцуулан харвал 2016-2020 онуудад 2011-2015 оныхоос 1 дүгээр зэрэглэл 8.1%, 2 дугаар зэрэглэл 2.7%-иар тус

тус буурч, харин 3 дугаар зэрэглэл 10.9%-иар нэмэгдсэн байна (Хүснэгт 6).

Table 6. Thyroid toxicity, by ranking, per 10.000 population

Ranking	2011-2015 years	2016-2020 years	2011-2020 years
1. >5	63.6% (n=210)	55.5% (n=183)	57% (n=188)
2. 5.1-10.0	19.1% (n=63)	16.4% (n=54)	20.9% (n=69)
3. 10.1<	17.3% (n=57)	28.2% (n=93)	22.1% (n=73)

*n-cases

Бамбай булчирхайн хордлого 2011-2015 оноос 2016-2020 онд 1 дүгээр зэрэглэлээс (10000 хүн амд дунджаар 5-аас бага) шууд 3 дугаар зэрэглэлд (10000 хүн амд дунджаар 10.1-ээс их) шилжсэн 32 сумдыг онцлон дурьдвал:

- Баруун бүс – **Завхан аймгийн** Цагаанхайрхан, Тэс, Баянхайрхан, Дөрвөлжин, Завханмандал, Идэр, Сонгино, Шилүүстэй, Цагаанчулуут, Отгон, **Баян-Өлгий аймгийн** Алтанцөгц, Ногооннуур, Улаанхус, Алтай, Дэлүүн, Буянт, Толбо -18 сумд
- Хангайн бүс – **Архангай аймгийн** Батцэнгэл, Цахир, **Хөвсгөл аймгийн** Ренчинлхүмбэ, Эрдэнэбулган – 4 сумд
- Төвийн бүс – **Дундговь аймгийн** Угтаал, **Дорноговь аймгийн** Даланжаргалан, Их

хэт, **Өмнөговь аймгийн** Манлай, Ханхонгор, Хүрмэн – 6 сумд

- Зүүн бүс – **Хэнтий аймгийн** Өмнөдэлгэр, Бор-Өндөр, Хэрлэн, **Сүхбаатар аймгийн** Сүхбаатар - 4 сумд орж байна.

Бамбай булчирхайн бусад эмгэгүүдийн хөдлөл зүйг гаргах зорилгоор өвчлөлийг 10000 хүн амд 5-аас бага, 5.1-10, 10.1-ээс их гэсэн 3 зэрэглэлд ангилав. Сүүлийн 10 жилд (2011-2020 он) 10000 хүн амд 5-аас бага тохиолдол нийт сумдын 84.5%, 5.1-10-т 9.7%, 10.1-ээс их тохиолдол 5.8%-ийг эзэлж байна. Бамбай булчирхайн бусад эмгэг улсын хэмжээнд сүүлийн 10 жилийн (2011-2020 он) дунджаар 10000 хүн амд 10.1-ээс дээш тохиолдол нийт 19 (5.8%) сумдад бүртгэгджээ (Хүснэгт 7).

Table 7. Other thyroid disorders, more than 10.1 cases per 10.000 population by region, aimag, soum, 2011-2020

Western region	Khangai region	Central region	Eastern region
Khovd aimag - Jargalant soum, Uvs aimag - Ulaangom soum, Zavkhan aimag – Erdenkhairkhan soum, Gobi-Altai aimag - Esenbulag soum	Uvurkhangai aimag – Arvaikheer soum, Arkhangai aimag - Erdenbulgan, Tsakhir soum, Khuvsgul aimag - Murun, Erdenbulgan soums, Bayankhongor aimag - Bayankhongor, Khureemara soums	Selenge aimag – Sukhbaatar soum, Umnugovi aimag - Dalanzadgad, Noyon soums Tuv aimag - Bayandelger, Zuunmod soums, Dornogovi aimag - Urgun, Saikhandulaan soums	Sukhbaatar aimag - Baru-un urt

2016-2020 онд 2011-2015 оныхоос 1 дүгээр зэрэглэл 16.7% буурч, харин 2 дугаар зэрэглэл

15.8, 3 дугаар зэрэглэл 0.9%-иар тус тус нэмэгдсэн байна (Хүснэгт 8).

Table 8. Other thyroid disorders, by ranking, per 10.000 population

Ranking	2011-2015 years	2016-2020 years	2011-2020 years
1. >5	91.2% (n=301)	74.5% (n=246)	84.5% (n=279)
2. 5.1-10.0	4.8% (n=16)	20.6% (n=68)	9.7% (n=32)
3. 10.1<	3.9% (n=13)	4.8% (n=16)	5.8% (n=19)

*n-cases

Бамбай булчирхайн бусад эмгэг 2011-2015 оноос 2016-2020 онд 1 дүгээр зэрэглэлээс (10000 хүн амд дунджаар 5-аас бага) шууд 3 дугаар зэрэглэлд (10000 хүн амд дунджаар 10.1-ээс их) шилжсэн 6 сумдыг онцлон дурдвал:

- Баруун бүс – Говь-Алтай аймгийн Есөнбулаг, Завхан аймгийн Эрдэнэхайрхан -2
- Төвийн бүс – Сэлэнгэ аймгийн Сүхбаатар, Өмнөговь аймгийн Даланзадгад, Дорноговь аймгийн Өргөн -3
- Зүүн бүс – Сүхбаатар аймгийн Баруун-урт -1 сумд орж байна.

Хэлцэмж

Бамбай булчирхайн зангилаат эмгэг нь дэлхийн хүн амын дунд өргөн тархсан бамбай булчирхайн эмгэг юм. 2014 онд БНХАУ-д хийгдсэн тархвар зүйн судалгаагаар нийт насанд хүрсэн хүн амын 18-40% бамбай булчирхай эмгэг тархсан байдгийг тодорхойлжээ [8]. Бидний энэхүү судалгаагаар бамбай булчирхайн эмгэг 2011 онд 10000 хүн амд 22.6, 2020 онд 90.8 болж 4 дахин, 2011-2015 онд 10000 хүн амд дунджаар 28.1, 2016-2020 онуудад 61.9 болж 2 дахин өссөн үзүүлэлттэй гарсан байна [9, 10].

1992-1996 онуудад хийгдсэн үндэсний судалгаагаар бамбай булчирхайн томролт

буюу бахлуурын тархалт улсын хэмжээнд дунджаар 29.2% байсан нь энэ эмгэг Монгол орны хувьд нийтийг хамарсан эрүүл мэндийн тулгамдсан асуудал болохыг нотолсон [11-12]. Далай тэнгисээс алслагдсан манай орны хувьд уулархаг нутгийн хөрс, усан дахь иодын агууламж бага байдаг нь иод дутлын эмгэг үүсэх гол шалтгаан болдог. НҮБ-ын Хүүхдийн сангийн санхүү, техникийн дэмжлэгтэйгээр манай улсын хүн амын дундах “Иод дутлын эмгэгийн тархалт”-ыг 1992-1995 онд анх удаа судалсан байдаг. Энэхүү судалгаагаар, Монгол Улсын дийлэнх бүс нутгийн хүн амын дунд иод дутлын эмгэг дунд ба хүнд зэргийн тархалттай байсан [13-15]. Иймээс Монгол Улс “Иод дутлын эмгэгийн устгах” зорилтод нэгдэж 1996-2010 онд “Иод дутлын эмгэгтэй тэмцэх үндэсний хөтөлбөр”-ийг гурван үе шаттай хэрэгжүүлснээр иод дутлын эмгэг тархаж буй түвшин 30% болж буурсан [16].

Бидний энэхүү судалгаагаар иод хомсдолтой хамааралтай бамбай булчирхайн өвчлөлийг 5, 5 жилээр харьцуулахад сүүлийн 5 жилд эхний 5 жилээс 1 зэрэглэл 5.4%-иар буурч, харин 2 дугаар зэрэглэл 4.2%, 3 дугаар зэрэглэл 1.2%-иар тус тус нэмэгдсэнийг тогтоосон байна. Иймээс ИДЭ-ээс гарах сөрөг үр дагаврыг бууруулахын тулд баяжуулсан хүнс хэрэглэх,

эрсдэлт хүчин зүйлсийг бууруулах арга хэмжээ авах хэрэгтэй байна.

Дүгнэлт:

1. Дотоод шүүрэл, тэжээлийн ба бодисын солилцооны эмгэгт бамбай булчирхайн эмгэг 26.7% -ийг эзэлж байна.
2. Бамбай булчирхайн эмгэгээр өвдсөн 10 хүн тутмын 9 нь эмэгтэйчүүд байгаа нь анхаарал татаж байна.
3. Бамбай булчирхайн эмгэг 40-49 насанд хамгийн өндөр бүртгэгдэж байна.
4. Бамбай булчирхайн эмгэг дотор бамбай булчирхайн хордлого өндөр байна.
5. Хангай болон Төвийн бүсүүдэд бамбайн эмгэг илүү тархалттай байна.

Талархал

Энэхүү судалгааг ЭМЯ-ны захиалгаар ШУТ-ийн Сангийн санхүүжилтээр гүйцэтгэсэн бөгөөд судалгааны ажлыг хийхэд мэргэжил арга зүйн зөвлөгөө өгч, хамтран ажилласан Академич, АШУ-ны доктор, профессор Ц.Лхагвасүрэн болон Нийгмийн эрүүл мэндийн үндэсний төв, Улсын нэгдүгээр төв эмнэлэг, Эрүүл мэндийн хөгжлийн төвийн хамт олонд талархал илэрхийлье.

Ашигласан материал

1. Keith C. Bible, et al., 2021 American Thyroid Association Guidelines for Management of Patients with Anaplastic Thyroid Cancer Thyroid., Mar 2021.337-386.<http://doi.org/10.1089/thy.2020.0944>
2. Хавдар судлалын үндэсний төвийн Эрдэм шинжилгээ, сургалт, мэдээллийн албаны статистикийн мэдээлэл. 2004-2008 он
3. Эрүүл мэндийн хөгжлийн төвийн тайлан, 2015 он
4. Бахуу өвчний үеийн оношилгоо, эмчилгээний удирдамж.,-2017 он
5. The world health report., 2001 World Health Organization., Amazon.com

6. Minimally invasive and remote-access thyroid surgery in the era of the American Thyroid Association guidelines., 2015
7. Comparative study of endoscopic thyroidectomy via a breast approach versus conventional open thyroidectomy in papillary thyroid micro-carcinoma patients., Biomedical Research 2017; 28 (12): 5315-5320
8. Ravi S. Rao, D. Duncan., Endoscopic Total Thyroidectomy., JSLS. 2009 Oct-Dec; 13(4): 522-527., <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3030786/>
9. Gland Surg., Transpolar endoscopic thyroidectomy via vestibular approach: operative steps and video., 2016 Dec; 5(6): 625-627.
10. Takami H, Ikeda Y. Minimally invasive thyroidectomy. ANZ J Surg. 2002;72:841-842
11. “Иод дутлын эмгэгтэй тэмцэх үндэсний хөтөлбөр” 2002 он, Засгийн газрын тогтоол №84
12. ИДЭ-тэй тэмцэх үйл ажиллагаа-Монгол улсад, 1992-2007., Улаанбаатар хот, 2008 он, 10-11 х
13. Иод дутлын эмгэгтэй тэмцэх ажлын хэрэгжилт, үр дүн/Үндэсний бага хурлын илтгэлийн хураангуй, Улаанбаатар, 2006 он, 15 х
14. Хүн амын хоол тэжээлийн үндэсний 2-р судалгааны тайлан., Улаанбаатар, 2000 он, 27-30 х
15. Бямбатогтох Б., Мониторинг и оценка иододефицитных заболеваний в Монголии., Автореф. дисс. на соис. учёной степени кандидата мед.наук., Алма-Аты., 2005, 29 с
16. М.В.Савченков, В.Г.Силятицкая, С.И.Колесников и др., Иод и здоровье., Сибири.Новосибирск: Наука, 2002, 15 х

Танилцаж, нийтлэх санал өгсөн:
Анагаах ухааны доктор, дэд профессор
П.Энхтуяа